

O cronică a Teatrului Național *Mihai Eminescu* din Chișinău

O cronică a Teatrului Național
Mihai Eminescu
din Chișinău
1918-1930

Ediție îngrijită de
PETRU HADÂRCĂ

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 022 24 05 87, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 021 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și www.cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.

E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 022 24 10 00.

E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România.

Tel./fax: (021) 210 80 51.

E-mail: romania@cartier.md

Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *C(art)ier* este coordonată de Vitalie Coroban

Editor: Gheorghe Erizanu

Credit fotografic: Arhivele Naționale ale României

Lectori: Mariana Hadârcă, Valentin Guțu, Mariana Pagu

Design/tehnoredactare: Vitalie Coroban, Mircea Cojocar

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Petru Hadârcă

O CRONICĂ A TEATRULUI NAȚIONAL MIHAI EMINESCU DIN CHIȘINĂU (1918-1930)

Ediția I, noiembrie 2016

© 2016, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editat cu contribuția Ministerului Culturii.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

O cronică a Teatrului Național Mihai Eminescu din Chișinău, 1918-1930 /ed. îngrijită de Petru Hadârcă. – Chișinău: Cartier, 2016

(Tipogr. „Bons Offices”). – 512 p. – (Colecția „C(art)ier”, ISBN 978-9975-79-947-8).

Indice de nume: p. 505-509. – 700 ex.

ISBN 978-9975-86-112-0.

792(478-25)(091)

O-10

Cuprins

ARGUMENT	21
----------------	----

1918-1920	29
------------------------	-----------

13 IULIE 1918. Adresa ministrului cultelor și artelor prin care se solicită avizul referitor la oportunitatea susținerii financiare de către stat a unui teatru la Chișinău	31
---	----

2 AUGUST 1918. Avizul directorului general al teatrelor din România referitor la oportunitatea subvenționării unui teatru românesc la Chișinău	33
--	----

12 AUGUST 1920. Demersul adresat ministrului cultelor și artelor din partea Comitetului artistic de conducere a Teatrului Popular din Chișinău	35
--	----

18 AUGUST 1920. Avizul favorabil al directorului general al teatrelor din România, I. Manolescu, referitor la oportunitatea susținerii de către stat a unui teatru românesc la Chișinău	41
---	----

5 SEPTEMBRIE 1920. Apelul la solidaritate adresat autorităților, instituțiilor și persoanelor particulare de a susține și contribui la constituirea unui teatru la Chișinău	43
---	----

3 OCTOMBRIE 1920. Cererea prin care Gh. Dimitriu-Mitu solicită ministrului cultelor și artelor susținerea financiară a teatrului românesc din Chișinău	45
--	----

15 OCTOMBRIE 1920. Telegrama adresată lui Octavian Goga, ministrul cultelor și artelor, prin care se anunță deschiderea Teatrului Popular din Chișinău	47
--	----

Textul telegramei de felicitare expediate de Direcțiunea generală a artelor, Ministerul Cultelor și Artelor din România	49
--	----

18 NOIEMBRIE 1920. Solicitare cu privire la statutul oficial al Teatrului Popular din Chișinău depusă de prefectul de poliție Chișinău, Vasile C. Brăiesku, și nota lui Virgil Cioflec	51
--	----

18 NOIEMBRIE 1920. Scrisoare confidențială prin care prefectul de poliție Chișinău, Vasile C. Brăiesku, îl informează pe ministrul cultelor și artelor despre suspiciunile ce planează asupra unor persoane din administrația Teatrului Popular și nota lui Virgil Cioflec	53
--	----

18 NOIEMBRIE 1920. Nota informativă semnată de Vasile C. Brăiesku cu privire la culpabilitatea celor invocați în scrisoarea confidențială sus-citată	57
--	----

20 NOIEMBRIE 1920. Solicitarea inspectorului artelor din Basarabia, D. Iov, referitor la soluționarea problemei costumelor și nota lui Virgil Cioflec	59
23 NOIEMBRIE 1920. Scrisoare adresată Ministerului Basarabiei despre oportunitatea păstrării sau reorganizării Teatrului Popular din Chișinău	61
23 NOIEMBRIE 1920. Scrisoare prin care Radu Urlățianu, director artistic al Operei basarabene, evaluează activitatea Teatrului Popular și solicită sprijinul Ministerului Cultelor și Artelor pentru teatrul liric din Basarabia	63
24 NOIEMBRIE 1920. Scrisoare de răspuns prin care directorul Teatrului Popular din Chișinău explică situația angajării unor artiști de la Teatrul din Iași	67
3 DECEMBRIE 1920. Scrisoare de răspuns expediată Teatrului Național din Iași cu privire la angajarea actorilor	69
25 NOIEMBRIE 1920. Informația prezentată de inspectorul artelor din Basarabia, D. Iov, despre activitatea Teatrului Popular	71
25 NOIEMBRIE 1920. Scrisoare de însoțire a unei reclamații și de informare cu privire la activitatea Teatrului Popular	73
3 DECEMBRIE 1920. Scrisoare explicativă semnată de Gh. Dimitriu-Mitu, directorul Teatrului Popular din Chișinău	77
10 DECEMBRIE 1920. Demersul oficial al Teatrului Popular din Chișinău înaintat Camerei Senatului din România	79
Extras din registrul Teatrului Popular din Chișinău care cuprinde personalul artistic	83

1921	85
RAMPA, an. V, nr. 975, 28 ianuarie 1921	86
RAMPA, an. V, nr. 979, 2 februarie 1921	88
RAMPA, an. V, nr. 981, 4 februarie 1921	88
RAMPA, an. V, nr. 981, 16 februarie 1921	90
18 FEBRUARIE 1921. Procesul-verbal de la ședința Comitetului Teatrului Popular din Chișinău, la care urmau să fie puse în discuție reclamațiile aduse teatrului	95
RAMPA, an. V, nr. 998, 24 februarie 1921	96
27 MARTIE 1921. Procesul-verbal de la ședința publică de dare de seamă asupra activității artistice și a situației financiare a Teatrului Popular din Chișinău	101
29 MARTIE 1921. Scrisoare adresată Ministerului de Interne al României, prin care se solicită achitarea subvenției acordate Teatrului Popular	105

28 APRILIE 1921. Adresă emisă de Directoratul de Instrucțiune Publică din Basarabia în atenția Ministerului Instrucțiunii Publice din România, prin care se solicită achitarea subvenției acordate Teatrului Popular	107
RAMPA, an. V, nr. 1036, 9 aprilie 1921	108
RAMPA, an. V, nr. 1045, 21 aprilie 1921	109
21 MAI 1921. Memoriu prin care Ion Gr. Lecca, subdirectorul Teatrului Popular din Chișinău, sesizează Comitetul Teatrului Popular asupra unor nereguli comise de directorul teatrului Gh. Dimitriu-Mitu	111
RAMPA, an. V, nr. 1089, 17 iunie 1921	116
RAMPA, an. V, nr. 1091, 19 iunie 1921	118
RAMPA, an. V, nr. 1092, 20 iunie 1921	119
RAMPA, an. V, nr. 1098, 27 iunie 1921	122
RAMPA, an. V, nr. 1102, 2 iulie 1921	124
RAMPA, an. V, nr. 1103, 3 iulie 1921	125
26 SEPTEMBRIE 1921. Demersul directorului general al teatrelor, Virgil Cioflec, prin care se propune a turna în bronz bustul lui B. P. Hasdeu, sculptat de D. Paciurea, și instalarea lui în foaierea Teatrului Național din Chișinău în ziua inaugurării, 1 octombrie 1921	127
26 SEPTEMBRIE 1921. Scrisoarea-confirmare prin care ministrul cultelor și artelor delegă dreptul de a dispune de bustul lui B. P. Hasdeu, sculptat de D. Paciurea, lui C. Mărculescu, directorul Teatrului Național din Chișinău	129
RAMPA, an. V, nr. 1177, 29 septembrie 1921	130
29 SEPTEMBRIE 1921. Petiția și solicitarea actriței Ana Economu, referitor la statutul său în teatru și categoria de salarizare la care a fost încadrată de către direcția teatrului	133
6 OCTOMBRIE 1921. Raportul inspectorului artelor din Basarabia, care confirmă, pentru oficialii de la București, deschiderea stagiunii Teatrului Național din Chișinău cu spectacolul Răzvan și Vidra de B. P. Hasdeu	135
13 OCTOMBRIE 1921. Scrisoarea de răspuns prin care administrația Teatrului Național din Chișinău aduce explicații ministerului cultelor și artelor referitor la petiția și solicitarea actriței Ana Economu, din 29 septembrie 1921. Este unul dintre primele documente pe care este imprimat antetul cu denumirea oficială a instituției și este aplicată ștampila rotundă cu stema României	137
RAMPA, an. V, nr. 1188, 13 octombrie 1921	138
RAMPA, an. V, nr. 1190, 15 octombrie 1921	139
17 OCTOMBRIE 1921. Avizul lui Ion Manolescu, inspectorul teatrelor din România, prin care se contestă dreptul teatrului din Chișinău de a se numi Național	143

RAMPA, an. V, nr. 1197, 22 octombrie 1921	144
RAMPA, an. V, nr. 1199, 26 octombrie 1921	145
RAMPA, an. V, nr. 1213, 12 noiembrie 1921	146

1922

1 APRILIE 1922. Scrisoarea oficială, semnată de directorul Teatrului Național din Chișinău, C. Mărculescu, prin care se solicită Ministerului Cultelor și Artelor acoperirea deficitului de 120 000 lei	151
RAMPA, an. VI, nr. 1383, 12 iunie 1922	154
RAMPA, an. VI, nr. 1389, 19 iunie 1922	155
RAMPA, an. VI, nr. 1394, 26 iunie 1922	156
RAMPA, an. VI, nr. 1398, 30 iunie 1922	158
15 AUGUST 1922. Procesul-verbal de la întrunirea unui grup de intelectuali, oameni politici ai timpului și reprezentanți ai instituțiilor oficiale ale statului, la care s-a pus în discuție condițiile de existență ale Teatrului Național la Chișinău	161
Rampa, an. VI, nr. 1445, 24 august 1922	164
26 OCTOMBRIE 1922. Programul de activitate a Teatrului Național din Chișinău pentru stagiunea 1922-1923	167
3 NOIEMBRIE 1922. Adresa din partea Conservatorului Român și Artă Dramatică din Chișinău sub patronajul reginei Maria, prin care se solicită ministerului cultelor și artelor aprobarea candidaturii lui Gh. Dimitriu-Mitu de a ocupa Catedra de artă dramatică	169
16 DECEMBRIE 1922. Adresa Direcției generale a teatrelor ce conține avizul negativ referitor la solicitarea de numire a lui Gh. Dimitriu-Mitu la Catedra de artă dramatică de la Conservatorul Român și Artă Dramatică din Chișinău sub patronajul reginei Maria, din 3 noiembrie 1922	171
Din registrul Teatrului Național din Chișinău pentru stagiunea 1922	173

1923

RAMPA, an. VII, nr. 1684, 11 iunie 1923	176
RAMPA, an. VII, nr. 1687, 15 iunie 1923	177
RAMPA, an. VII, nr. 1756, 5 septembrie 1923	178

RAMPA, an. VII, nr. 1768, 19 septembrie 1923	180
RAMPA, an. VII, nr. 1799, 25 octombrie 1923	181
RAMPA, an. VII, nr. 1805, 1 noiembrie 1923	182
RAMPA, an. VII, nr. 1814, 12 noiembrie 1923	183
RAMPA, an. VII, nr. 1814, 12 noiembrie 1923	185
RAMPA, an. VII, nr. 1820, 19 noiembrie 1923	185
RAMPA, an. VII, nr. 1821, 21 noiembrie 1923	186
RAMPA, an. VII, nr. 1827, 28 noiembrie 1923	187
RAMPA, an. VII, nr. 1835, 7 decembrie 1923	189
12 DECEMBRIE 1923. Scrisoare prin care directorul Teatrului Național din Chișinău, Gh. Obreja-iași, sesizează Ministerul Cultelor și Artelor cu privire la cadrul normativ de închiriere a sălilor de teatru	191
RAMPA, an. VII, nr. 1844, 17 decembrie 1923	192
RAMPA, an. VII, nr. 1846, 20 decembrie 1923	193
RAMPA, an. VII, nr. 1853, 28 decembrie 1923	194
RAMPA, an. VII, nr. 1853, 28 decembrie 1923	195

1924	199
RAMPA, an. VII, nr. 1861, 6 ianuarie 1924	200
RAMPA, an. VII, nr. 1892, 17 februarie 1924	202
8 MARTIE 1924. Telegrama expediată de ministrul cultelor și artelor, prin care este concediat directorul Teatrului Național din Chișinău, Gh. Obreja-iași	205
14 MARTIE 1924. Scrisoare prin care Președinția Consiliului de Miniștri solicită examinarea unei petiții	207
15 MARTIE 1924. Scrisoare adresată ministrului cultelor și artelor, care conține reacția lui Gh. Obreja-iași, ex-directorul Teatrului Național din Chișinău, față de modul în care a fost demis – telegrama din 8 martie 1924	209
RAMPA, an. VII, nr. 1913, 13 martie 1924	211
RAMPA, an. VII, nr. 1957, 7 mai 1924	212
30 AUGUST 1924. Scrisoarea lui Ludovic Dauș, directorul Teatrului Național din Chișinău prin care ministerul este anunțat despre data deschiderii stagiunii și este invitat să participe la eveniment	215

30 AUGUST 1924. Un raport cu privire la bugetul Teatrului Național din Chișinău	217
10 OCTOMBRIE 1924. Proiectul bugetului pentru anul 1925	221

1925	225
RAMPA, an. VIII, nr. 2163, 14 ianuarie 1925	226
RAMPA, an. VIII, nr. 2177, 1 februarie 1925	226
RAMPA, an. VIII, nr. 2181, 4 februarie 1925	228
RAMPA, an. VIII, nr. 2183, 6 februarie 1925	228
RAMPA, an. VIII, nr. 2186, 9 februarie 1925	229
RAMPA, an. VIII, nr. 2190, 14 februarie 1925	231
RAMPA, an. VIII, nr. 2204, 2 martie 1925	231
RAMPA, an. VIII, nr. 2208, 7 martie 1925	233
RAMPA, an. VIII, nr. 2211, 11 martie 1925	234
RAMPA, an. VIII, nr. 2217, 18 martie 1925	235
RAMPA, an. VIII, nr. 2218, 19 martie 1925	236
RAMPA, an. VIII, nr. 2222, 23 martie 1925	237
RAMPA, an. VIII, nr. 2230, 2 aprilie 1925	238
RAMPA, an. VIII, nr. 2238, 11 aprilie 1925	238
RAMPA, an. VIII, nr. 2240, 13 aprilie 1925	239
RAMPA, an. VIII, nr. 2265, 17 mai 1925	240
RAMPA, an. VIII, nr. 2288, 15 iunie 1925	241
RAMPA, an. VIII, nr. 2306, 6 iulie 1925	242
RAMPA, an. VIII, nr. 2338, 13 august 1925	245
RAMPA, an. VIII, nr. 2352, 30 august 1925	246
RAMPA, an. VIII, nr. 2355, 3 septembrie 1925	247
RAMPA, an. VIII, nr. 2371, 21 septembrie 1925	248

RAMPA, an. VIII, nr. 2381, 3 octombrie 1925	249
RAMPA, an. VIII, nr. 2389, 13 octombrie 1925	250
RAMPA, an. VIII, nr. 2398, 22 octombrie 1925	251
RAMPA, an. VIII, nr. 2469, 11 decembrie 1925	252
RAMPA, an. VIII, nr. 2444, 17 decembrie 1925	253
RAMPA, an. VIII, nr. 2449, 23 decembrie 1925	254
RAMPA, an. VIII, nr. 2450, 24 decembrie 1925	255

1926	259
RAMPA, an. XI, nr. 2475, 28 ianuarie 1926	260
RAMPA, an. XI, nr. 2496, 21 februarie 1926	260
RAMPA, an. XI, nr. 2507, 6 martie 1926	261
29 APRILIE 1926. Telegrama expediată de Nichifor Crainic	265
7 MAI 1926. Decizia (variante redactată de mână și cea dactilografată) de numire a scriitorului G. Topârceanu în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău	267
17 MAI 1926. Procesul-verbal de predare-primire a contabilității Teatrului Național de la fostul director Ludovic Dauș către noul director George Topârceanu	269
30 MAI 1926. Scrisoarea prin care G. Topârceanu informează ministerul despre acțiunile de predare-primire	273
30 MAI 1926. Scrisoare prin care G. Topârceanu, directorul Teatrului Național din Chișinău solicită aprobarea măsurilor administrative luate pentru aplicarea Legii teatrelor	275
4 IULIE 1926. Scrisoare prin care G. Topârceanu, directorul Teatrului Național din Chișinău, solicită ministerului aprobarea proiectului de buget al Teatrului Național din Chișinău pentru următoarele șase luni	277
12 AUGUST 1926. Scrisoarea prin care este acceptată demisia lui G. Topârceanu, semnată de Nichifor Crainic, ministru, și Ion Minulescu, director general al teatrelor	279
RAMPA, an. XI, nr. 2659, 6 septembrie 1926	280
16 SEPTEMBRIE 1926. Textul, redactat de mână, al deciziei de numire a lui Ion Livescu în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău	283
18 SEPTEMBRIE 1926. Raportul prezentat de Ion Marin Sadoveanu, inspector general al teatrelor, după ce a fost delegat să ancheteze situația unor scandaluri publice cu implicarea angajaților de la Teatrul Național din Chișinău	285

RAMPA, an. X, nr. 2676, 26 septembrie 1926	287
RAMPA, an. XI, nr. 26861, 1 octombrie 1926	287
RAMPA, an. XI, nr. 2680, 3 octombrie 1926	288
RAMPA, an. XI, nr. 2685, 7 octombrie 1926	288
RAMPA, an. XIII, nr. 2687, 9 octombrie 1926	289
RAMPA, an. XI, nr. 2691, 14 octombrie 1926	290
21 OCTOMBRIE 1926. Demers către rege pentru semnarea decretului de numire a directorului Teatrului Național din Chișinău	293
OCTOMBRIE 1926. Textul Decretului regal de numire a lui Ion Livescu, artist societar al Teatrului Național din București și profesor la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București, în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău	295
OCTOMBRIE 1926. Înscrișul la dosar cu privire la Decretul regal nr. 3513 de numire a lui Ion Livescu, artist societar al Teatrului Național din București și profesor la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău	296
RAMPA, an. XI, nr. 2697, 21 octombrie 1926	297
RAMPA, an. XI, nr. 2698, 22 octombrie 1926	298
RAMPA, an. XI, nr. 2724, 23 noiembrie 1926	299
RAMPA, an. XI, nr. 2726, 25 noiembrie 1926	301
RAMPA, an. XI, nr. 2728, 27 noiembrie 1926	301
RAMPA, an. XI, nr. 2732, 2 decembrie 1926	303
RAMPA, an. XI, nr. 2735, 5 decembrie 1926	304
RAMPA, an. XI, nr. 2747, 19 decembrie 1926	304
RAMPA, an. XI, nr. 2752, 25 decembrie 1926	305

1927

11 IANUARIE 1927. Adresă prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău solicită generalului comandant al unui corp de armată de a permite unui soldat, care este angajat ca mașinist-șef în teatru, să-și poată continua munca începând cu ora 12.00	309
15 IANUARIE 1927. Aviz pentru actori despre convocarea în ședință	311

16 IANUARIE 1927. Procesul-verbal de la ședința de alegere a reprezentanților artiștilor în Consiliul de administrație și în Comitetul de lectură al Teatrului Național din Chișinău	313
15 IANUARIE 1927. Cererea-scrisoare prin care Constantin Mărculescu, artist societar și primul codirector al Teatrului Național din Chișinău (1921-1922), fost artist societar al Teatrului Național din București, solicită retragerea de pe scenă	315
RAMPA, an. VIII, nr. 2704, 13 ianuarie 1927	318
RAMPA, an. VIII, nr. 2708, 17 ianuarie 1927	319
20 IANUARIE 1927. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor, secretarul general al ministrului Nichifor Crainic, de numire a reprezentanților artiștilor în Consiliul de administrație și în Comitetul de lectură al Teatrului Național din Chișinău	321
20 IANUARIE 1927. Scrisoare prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău informează ministerul despre retragerea actorului Constantin Mărculescu și solicită acordarea ajutorului material și a distincției Bene Merenti cl. I	323
RAMPA, an. VII, nr. 2772, 23 ianuarie 1927	324
RAMPA, an. XII, nr. 2788, 11 februarie 1927	324
RAMPA, an. XII, nr. 2792, 16 februarie 1927	326
20 FEBRUARIE 1927. Scrisoare semnată de Ion Minulescu, ministru secretar de stat al Cultelor și Artelor, prin care se aduc mulțumiri directorului Teatrului Național din Chișinău, Ion Livescu, pentru succesele înregistrate la conducerea teatrului	329
RAMPA, an. XII, nr. 2797, 21 februarie, 1927	330
RAMPA, an. XII, nr. 2798, 24 februarie 1927	333
RAMPA, an. XII, nr. 2806, 4 martie 1927	334
RAMPA, an. XII, nr. 2825, 26 martie 1927	336
RAMPA, an. XII, nr. 2833, 4 aprilie 1927	336
RAMPA, an. XII, nr. 2829, 7 aprilie 1927	337
9 APRILIE 1927. Procesul-verbal de la ședința Comitetelor de administrație și artistic ale Teatrului Național din Chișinău, la care se ia decizia de a permite actorilor organizarea turneelor pe cont propriu după închiderea stagiunii	339
12 APRILIE 1927. Scrisoare prin care directorul Ion Livescu argumentează și solicită completarea bugetului cu sume suplimentare necesare pentru reparația Teatrului Național din Chișinău	341
RAMPA, an. XII, nr. 2849, 23 aprilie 1927	344

17 MAI 1927. Adresă prin care directorul Teatrului Național din Chișinău, Ion Livescu, solicită transferul subvenției aprobate pentru lunile iunie și iulie	347
MAI 1927. Cererea prin care Athena Rally, artista societară a Teatrului Național din Chișinău, solicită acordarea ajutorului material pentru a vizita teatrele din străinătate	349
27 MAI 1927. Circulară emisă de Palatul Superior al Guvernului în Basarabia și Bucovina prin care administrația teatrului este chemată a participa la solemnitățile desfășurate cu prilejul vizitei reginei Maria la Chișinău	351
4 IUNIE 1927. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor, Vasile Goldiș, de numire a reprezentantului ministerului în Comitetul de lectură al Teatrului Național din Chișinău	353
RAMPA, an. XII, nr. 2884, 8 iunie 1927	354
5 SEPTEMBRIE 1927. Cererea de demisie a actorului Constantin Antoniu	357
5 SEPTEMBRIE 1927. Cererea de demisie a actorului M. P. Balaban	359
13 SEPTEMBRIE 1927. Adresă prin care Direcția solicită Ministerului de Război aprobarea transferului de la Liceul Militar la Casa Ostășească din Chișinău a lui Arcadie Baculea, soldat și actor al Teatrului Național din Chișinău	361
14 SEPTEMBRIE 1927. Adresă prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău solicită acordul directorului Teatrului Național din București pentru delegarea lui Ion Iancu Brezeanu pentru a juca două zile pe scena de la Chișinău în spectacolul O scrisoare pierdută. celebrul actor face parte din prima generație de interpreți ai personajelor lui I. L. Caragiale, distribuit chiar de autor când era director al Teatrului cel Mare din București	363
14 SEPTEMBRIE 1927. Adresă prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău solicită Ministerului Cultelor și Artelor numirea noilor membri în Comitetele artistic și administrativ ale teatrului	365
RAMPA, an. XII, nr. 2900, 25 septembrie 1927	366
29 SEPTEMBRIE 1927. Raportul prezentat de Ion Marin Sadoveanu, inspector general al teatrelor, după ce a fost delegat să ancheteze situația demisiilor în lanț de la Teatrul Național din Chișinău	369
RAMPA, an. XII, nr. 2906, 2 octombrie 1927	372
RAMPA, an. XII, nr. 2912, 9 octombrie 1929	372
RAMPA, an. XIII, nr. 2914, 12 octombrie 1927	374
RAMPA, an. XII, nr. 2918, 16 octombrie 1927	376
RAMPA, an. XII, nr. 2918, 16 octombrie 1927	378
30 OCTOMBRIE 1927. Adresă din partea Companiei de Jandarmi Chișinău prin care se solicită Teatrului Național din Chișinău acordarea a 30 de locuri gratuite, o dată pe săptămână, la spectacolele de seară	381
28 OCTOMBRIE 1927. Scrisoarea prin care Onisifor Ghibu, reprezentantul Ministerului Cultelor și Artelor în Comitetul de administrație al Teatrului Național din Chișinău, solicită retragerea din această funcție, expunându-și punctul de vedere asupra modului de organizare a teatrelor naționale	383

28 OCTOMBRIE 1927. Adresă prin care Ministerul Cultelor și Artelor cere Teatrului Național din Chișinău reținerea unei sume din salariul actorului N. Antoniu și transferarea acesteia Sindicatului artiștilor dramatici și lirici din România	385
4 NOIEMBRIE 1927. Scrisoare prin care Ion Livescu își depune demisia din funcția de director al Teatrului Național din Chișinău, iar Corneliu Sachelarescu este delegat să ocupe postul vacant	387
4 NOIEMBRIE 1927. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor, Al. Lapedatu, de numire a lui Corneliu Sachelarescu în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău	389
RAMPA, an. XII, nr. 2936, 6 noiembrie 1927	390
RAMPA, an. XII, nr. 2941, 12 noiembrie 1927	390
8 NOIEMBRIE 1927. Scrisoare prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău solicită ministrului aprobarea candidaturilor pentru posturile vacante din Comitetul de lectură și Consiliul de administrație ale teatrului	393
14 NOIEMBRIE 1927. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor, M. Iuga, de numire a reprezentanților ministerului în funcțiile de membri în Consiliul de administrație și în Comitetul de lectură ale Teatrului Național din Chișinău	395
15 NOIEMBRIE 1927. Adresă prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău solicită prefectului de Lăpușna eliberarea autorizației pentru editarea revistei săptămânale Teatrul	397
RAMPA, an. XII, nr. 2944, 16 noiembrie 1927	398
3 DECEMBRIE 1927. Cererea prin care Constantin Antoniu își retrage cererea de demisie depusă la 5 septembrie 1927	401
10 DECEMBRIE 1927. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor, M. Iuga, de numire a reprezentantului ministerului în Comitetul de lectură al Teatrului Național din Chișinău	403
13 DECEMBRIE 1927. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor, M. Iuga, de numire a reprezentantului ministerului în Consiliul de administrație al Teatrului Național din Chișinău	405
12 DECEMBRIE 1927. Cererea prin care actorul D. Moruzan solicită acordarea unui ajutor material pentru a-și achita datoriile	407
29 DECEMBRIE 1927. Cererea de angajare la lucru depusă de actorul Leonida Angelescu	409

1928

1928. Scrisoarea prin care Direcția Teatrului Național din Chișinău solicită aprobarea de transfer pentru Aurel Maican, de la Teatrul Național din Cernăuți	413
RAMPA, an. XIII, nr. 2991, 13 ianuarie 1928	414

RAMPA, an. XIII, nr. 2995, 16 ianuarie 1928	414
RAMPA, an. XIII, nr. 2997, 20 ianuarie 1928	416
RAMPA, an. XIII, nr. 2998, 21 ianuarie 1928	418
RAMPA, an. XIII, nr. 2999, 22 ianuarie 1928	418
RAMPA, an. XIII, nr. 2999, 22 ianuarie 1928	420
RAMPA, an. XIII, nr. 3001, 24 ianuarie 1928	420
RAMPA, an. XIII, nr. 3004, 29 ianuarie 1928	422
RAMPA, an. XIII, nr. 3007, 2 februarie 1928	424
RAMPA, an. XIII, nr. 3010, 5 februarie 1928	425
RAMPA, an. XIII, nr. 3013, 9 februarie 1928	426
RAMPA, an. XIII, nr. 3014, 10 februarie 1928	428
RAMPA, an. XIII, nr. 3015, 11 februarie 1928	430
RAMPA, an. XIII, nr. 2031, 1 martie 1928	431
RAMPA, an. XIII, nr. 3038, 9 martie 1928	433
RAMPA, an. XIII, nr. 3039, 10 martie 1928	435
RAMPA, an. XIII, nr. 3042, 14 martie 1928	437
RAMPA, an. XIII, nr. 3045, 17 martie 1928	438
RAMPA, an. XIII, nr. 3047, 19 martie 1928	439
RAMPA, an. XIII, nr. 3055, 1 aprilie 1928	441
RAMPA, an. XIII, nr. 3063, 7 aprilie 1928	442
RAMPA, an. XIII, nr. 3068, 13 aprilie 1928	445
RAMPA, an. XIII, nr. 3071, 19 aprilie 1928	448
RAMPA, an. XIII, nr. 3089, 13 mai 1928	450
RAMPA, an. XIII, nr. 3109, 7 iunie 1928	451
RAMPA, an. XIII, nr. 3144, 19 iunie 1928	454
RAMPA, an. XIII, nr. 3139, 20 iunie 1928	455
RAMPA, an. XIII, nr. 3134, 7 iulie 1928	456

RAMPA, an. XIII, nr. 3167, 15 august 1928	457
RAMPA, an. XIII, nr. 3173, 22 august 1928	459
RAMPA, an. XIII, nr. 3188, 9 septembrie 1928	462
RAMPA, an. XIII, nr. 3191, 12 septembrie 1928	463
RAMPA, an. XIII, nr. 3198, 20 septembrie 1928	464
19 OCTOMBRIE 1928. Raportul cu privire la activitatea Teatrului Național din Chișinău, prezentat de inspectorul general al Teatrelor și Artelor, Caton Theodorian, în urma unui control de verificare a unor reclamații	467
RAMPA, an. XIII, nr. 3239, 7 noiembrie 1928	471
13 NOIEMBRIE 1928. Decizia ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor prin care Ion Livescu, profesor la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București, este numit în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău	473
13 NOIEMBRIE 1928. Textele redactate de mână în cadrul Ministerului Cultelor și Artelor, prin care urmează să li se comunice lui Corneliu Sachelarescu și Ion Livescu despre deciziile de demisie și de numire în funcția de director al Teatrului Național din Chișinău, precum și textul de însoțire a scrisorii ce urmează a fi expediată Monitorului Oficial	475
RAMPA, an. XIII, nr. 3246, 15 noiembrie 1928	476

1929	479
RAMPA, an. XIV, nr. 3304, 28 ianuarie 1929	480
RAMPA, an. XIV, nr. 3327, 24 februarie 1929	482
RAMPA, an. XIV, nr. 3353, 27 martie 1929	482
RAMPA, an. XIV, nr. 3365, 12 aprilie 1929	483
RAMPA, an. XIV, nr. 3372, 20 aprilie 1929	484
RAMPA, an. XIV, nr. 3414, 13 iunie 1929	484
RAMPA, an. XIV, nr. 3425, 26 iunie 1929	486
RAMPA, an. XIV, nr. 3425, 26 iunie 1929	487
RAMPA, an. XIV, nr. 3453, 28 iulie 1929	488
RAMPA, an. XIV, nr. 3455, 31 iulie 1929	489

RAMPA, an. XIV, nr. 3492, 12 septembrie 1929	493
RAMPA, an. XIV, nr. 3499, 20 septembrie 1929	494
RAMPA, an. XIV, nr. 3548, 16 noiembrie 1929	495
RAMPA, an. XIV, nr. 2972, 18 decembrie 1929	496
RAMPA, an. XIV, nr. 3582, 29 decembrie 1929	497

1930	499
RAMPA, an. XV, nr. 4641, 12 martie 1930	500
RAMPA, an. XV, nr. 3742, 14 iulie 1930	501
RAMPA, an. XV, nr. 3774, 21 august 1930	503
RAMPA, an. XV, nr. 3806, 27 septembrie 1930	503
RAMPA, an. XV, nr. 3832, 27 septembrie 1930	504
INDICE DE NUME	505

Teatrul Național din Chișinău este opera de cultură realizată în urma actului Unirii de la 1918. În virtutea unor circumstanțe istorice cunoscute (înfrângerea Germaniei, prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, săvârșirea revoluției bolșevice din Rusia), Chișinăul a avut șansa de a fi reconectat la un spațiu românesc, în plină efervescență, al mișcărilor cultural-artistice animate de ideea coeziunii naționale și a sincronizării cu tendințele europene de modernizare. La inițiativa unui grup de intelectuali și oameni politici ai timpului (N. Alexandri, Z. Arbore, S. Niță, I. Inculeț, Pan Halippa, Șt. Ciobanu), susținuți de elanul și acțiunile unor actori, regizori, pictori și scriitori notorii (C. Mărculescu, Gh. Dimitriu-Mitu, O. Goga, V. Eftimiu), în Basarabia, la 1921, s-a înființat primul Teatru Național românesc, care, mai bine de un deceniu, s-a edificat într-o instituție de cultură cu o prezență scenică remarcabilă.

Cu intenția de a aduna materiale pentru un muzeu al Teatrului Național la Chișinău, am ajuns la Arhivele Naționale ale României, în ale căror fonduri știam că se păstrează mai multe documente care confirmă și ilustrează eforturile de creare și menținere a unei scene românești de anvergură națională. Deși cunoșteam în detaliu istoria înființării Naționalului basarabean, așa cum a fost expusă și argumentată pentru prima dată de reputatul critic Leonid Cemortan în monografia „Teatrul Național din Chișinău (1920-1935). Schiță istorică” (Ed. Epigraf, Chișinău, 2000), contactul nemijlocit cu documentele acelor timpuri a avut efectul halucinant al transformării unei lumi ipotetice, descrisă în studii savante, în una reală, a cărei existență este incontestabilă: da, în perioada interbelică s-au pus bazele instituționale, arhitecturale și estetice ale Teatrului Național din Chișinău! Tezele de sorginte bolșevică, despre înapoierea culturală și despre începutul sovietic al teatrului din Moldova, se topesc în fața acestor vestigii de arhivă pe care le vezi cu ochii tăi și le ții în mână: originalul unor documente cu ștampila „România – Teatrul Național din Chișinău” sau cu semnătura unor figuri legendare ale culturii noastre, cum ar fi: Octavian Goga, Victor Eftimiu, George Topârceanu, Nichifor Crainic, Ion Minulescu, Ion Marin Sadoveanu, sau scrisorile în manuscris semnate de Constantin Mărculescu, Athena Rally, Costache Antoniu, Aurel Maican, Virgil Cioflec.

Senzația că am prins mașina timpului a devenit covârșitoare când am început să răsfoim paginile ziarului RAMPA – un adevărat fenomen în presa timpului – un cotidian de cultură care reflecta la zi evenimentele artistice din țară și de peste hotare, atenția principală fiind acordată mișcărilor teatrale. Este de-a dreptul fascinant să descoperi în paginile celei mai prestigioase publicații de presă despre artă de la București, alături de articole despre vedetele din București, Paris sau Viena, alături de cronici de la marile premiere teatrale sau cinematografice din marile orașe europene, materiale

care titrează: *Teatrul Național din Chișinău, Planuri la conducerea Teatrului Național din Chișinău, Ciclul Brezeanu la Teatrul din Chișinău, Aurel Maican la Teatrul Național din Chișinău, Maria Filotti la Teatrul Național din Chișinău etc.*

Citind în ordine cronologică actele din arhivă, intercalate cu articolele din RAMPA, în fața noastră a început să se recompună pelicula unui film cândva real, astăzi cu foarte multe fragmente lipsă; totuși bucățile rămase exercită o puternică impresie, căci transmit precizia detaliului și autenticitatea atmosferei de epocă. Lăsându-le specialiștilor rolul și misiunea de a scrie și rescrie istoria, de a recrea printr-un efort interpretativ fragmentele lipsă, ne-am gândit să publicăm o parte din aceste documente pentru a le oferi și altora șansa de a trăi emoția conexiunii cu relicvele istorice, de a vedea cum se conservă și cum se aștern urmele noastre în timp, de a descoperi istoria Teatrului Național în cronică și documente.

Arhivele Naționale ale României păstrează dovezile documentare care consemnează momentele de referință ale existenței Teatrului Național românesc la Chișinău: inaugurarea instituției, la 6 octombrie 1921, cu o festivitate oficială în cadrul căreia a fost dezvelit bustul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, realizat de unul dintre cei mai mari sculptori români, Dimitrie Paciurea, și cu prezentarea spectacolului *Răzvan și Vidra*; o serie de acte ce confirmă subvențiile alocate anual de Guvernul României pentru activitatea acestuia și controalele efectuate; mai multe decizii de demisie și de numire în funcție a directorilor, inclusiv un decret regal de numire în postul de director prin care se recunoaște, și la nivel de instituție regală, statutul de Teatru Național, crearea structurilor administrativ-statutare de Societate Dramatică după modelul Comediei Franceze.

Printre subiectele de importanță majoră legate de istoria Teatrului Național de la Chișinău este cel al sediului. În primul deceniu al existenței sale, teatrul și-a desfășurat activitatea în clădirea Clubului Nobilimii (astăzi cinematograful *Patria* de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt). Numeroase documente de arhivă și relatările din presă atestă eforturile de reparație și amenajare a acelei săli. Actualul edificiu al Teatrului Național, pe locul și cu arhitectura pe care o cunoaștem astăzi, a fost proiectat și construit, de asemenea, în perioada interbelică. În anul 1928, prin decizia consiliului comunal Chișinău, cu susținerea primarului Gherman Pântea, s-a hotărât construirea unui nou Teatru Național, pe un loc viran, alături de Banca Orașului (astăzi Sala cu Orgă); în acest scop a fost anunțat un concurs al proiectelor și au fost alocate 40 de milioane de lei. Faptul că în deceniul patru această construcție s-a realizat este confirmat de o serie de fotografii în care se vede clar cupola noului teatru alături de Banca Municipală.

Deși începutul Naționalului din Chișinău a fost unul anevoios, iar procesul de consolidare într-o instituție de cultură, care să se bucure de prestigiu, a fost lung și a trecut prin mai multe formule de organizare și administrare, cert este că, prin spectacolele prezentate în mod constant și prin elanul creator al unor artiști și regizori talentați și dedicați scenei, teatrul a reușit să cucerească un auditoriu, să modeleze gustul publicului, să formeze o cultură a vizionării spectacolelor în sens european și să instituie o tradiție teatrală românească.

Privite retrospectiv, documentele înregistrează o schimbare calitativă incontestabilă a artei scenice din Basarabia. În acest sens, 1928 este anul în care Chișinăul se transformă dintr-o provincie culturală într-un adevărat laborator de creație, într-un centru al căutărilor și experimentelor artistice catalizate de spiritul revoluționar și inventiv al regizorului Aurel Ion Maican. Datorită lui Maican și directorului Corneliu Sachelarescu, a fost modernizat spațiul de joc: scena a fost lărgită prin renunțarea la rampă și prin dotarea cu un proscenium, a fost utilată cu o nouă orgă de lumini și cu noi mecanisme pentru manevrarea decorului. Aurel Ion Maican a venit cu un program de instruire și profesionalizare a actorilor și de modernizare a repertoriului. Ferm convins că experiența teatrelor europene poate deschide noi orizonturi de creație și inspirație, neobositul regizor a plecat cu un grup de 14 actori într-o călătorie de studiu la teatrele din Berlin, Köln, Frankfurt, Ostende, Dover, Londra, Paris, Salzburg și Viena. Spectacolele realizate în acel an i-au adus Teatrului Național din Chișinău prestigiul recunoașterii artistice din partea celor mai exigenți critici.

De scena teatrului din Chișinău din perioada interbelică e legată activitatea rodnică a unor personalități devenite legendare pentru istoria teatrului românesc: Costache Antoniu, Aurel Ion Maican, Ion Livescu, Constantin Mărculescu, Ovid Brădescu, Gh. Dumitriu-Mitu (actori, regizori) și Au. Baillayre, Boris Nesvedov, Theodor Kiriacoﬀ (pictori scenografi).

În căutarea informațiilor despre activitatea Teatrului Național din perioada interbelică, am trăit o adevărată revelație descoperind o publicație de excepție a timpului, ziarul cotidian de cultură RAMPA. Ni s-a părut de-a dreptul fascinant faptul că, de-a lungul a trei decenii, începând cu anul 1911 și până în 1941, România a avut un „ziar zilnic de teatru, literatură, artă, muzică și sport”, iar din 1922 a adăugat și cuvântul „cinema”, care era la zi cu evenimentele de cultură din lume și care găsea spațiu și menținea în atenția publică realizările și eșecurile teatrelor din provincie. Pe fundalul celorlalte periodice de cultură ale timpului, consacrate în conștiința cititorilor prin canonul literar grație celebrității scriitorilor care au colaborat la ele, ziarul RAMPA, mai puțin cunoscut astăzi publicului larg, se distinge prin faptul că apăsarea zilnic, publica știri în timp real și cuprindea o arie tematică foarte diversă.

RAMPA dezvăluie spectacolul vieții culturale din interbelic, iar odată cu el reușim să conștientizăm nivelul înalt de sincronizare a vieții culturale românești cu viața europeană, precum și apropierea, locul și prezența Chișinăului în cadrul acestui proces. RAMPA este o adevărată platformă de dezbateri și de difuzare a ideilor și experiențelor artistice. Astfel, articolul *Reorganizarea Teatrelor naționale din provincie*, publicat pe prima pagină, apare alături de *Artistele noastre în străinătate* despre Dorina Heller, angajata mării case cinematografice *Cines* din Roma, și alături de un interviu cu Vasile Enescu, directorul de scenă de la Naționalul din București, proaspăt întors dintr-o vizită de lucru la teatrele din Berlin; sau *Scrisori din Basarabia* e plasat lângă cronică *Premiere și reluări pariziene*, o altă primă pagină găzduiește articolul *Teatrul de la Chișinău*, semnat de Camil Petrescu, concomitent cu un material despre pianistul Zbigniew Drzewiecki și arta pianistică modernă, editorialul *Legalitatea și scandalul la Teatrul Național din Chișinău*, semnat de Adrian Maniu, se învecinează, pe prima pagină, cu interviul lui Franz Molnar, intitulat *Filmul nu este o primejdie pentru teatru*.

RAMPA își informa cu regularitate cititorii despre politica repertorială și cea a prețurilor, despre premierele în pregătire, cine erau actorii implicați, zilele în care se jucau spectacolele. Este de remarcat și faptul că această publicație respecta în acea epocă o bună parte din normele deontologice ale jurnalismului contemporan: în cazul subiectelor controversate, cum ar fi, de exemplu, administrarea teatrelor naționale prin concesiune, erau publicate și părerile celor care se opuneau acestei idei, iar jurnaliștii și editorialiștii adoptau adesea atitudini critice, exprimate incisiv, față de reprezentanții guvernului și față de alți demnitari, monitorizând constant activitatea acestora, inclusiv prin prezentarea cheltuielilor făcute din banii publici.

Un loc aparte îl ocupau, în paginile acestui cotidian, discuțiile despre misiunea și rolul teatrului, în special al unui Teatru Național, în societate. Citind RAMPA realizăm cu uimire că, în mediul social interbelic, teatrului îi revenea un loc comparabil astăzi cu cel ocupat de televiziune: din punctul de vedere al rentabilității economice, teatrul era conceput ca o afacere care oferea publicului divertisment, totuși funcția educativ-instructivă a teatrului avea tot mai mulți adepți pe fundalul emancipării politice și al promovării curentelor liberale și socialiste, astfel necesitatea susținerii financiare din bugetul public a unor teatre, care ar avea obligații social-educative, devenea tot mai evidentă. De aici și amploarea discuțiilor referitoare la politica editorială a acestor teatre și importanța acordată pieselor originale românești. Misiunea de a răspândi cultura în rândurile largi ale maselor și de a educa publicul în spiritul patriotismului și al valorilor naționale era numită, în contextul epocii, „propagandă”.

Cuvântul „propagandă” este frecvent utilizat în paginile ziarului RAMPA. Trebuie să ținem cont de faptul că, la începutul secolului XX, acest lexem nu avea conotația negativă categorică pe care o comportă astăzi, consecință a celui de-al Doilea Război Mondial și a Războiului Rece. Ajuns în limba română prin filieră franceză, „propaganda” se asocia, în perioada interbelică, celor două sensuri acreditate în Franța în a doua jumătate a secolului XIX, ambele cu conotație pozitivă: primul era legat de ideea de educație, în special de răspândire a culturii în rândurile largi ale populației, în rândurile maselor, iar cel de-al doilea viza activitatea politică de promovare și răspândire a doctrinei politice ale partidelor.

În Franța, de exemplu, încă în 1868 a fost înregistrată Liga de instruire (Ligue de l'enseignement) care se numea „cercul parizian pentru propaganda instruirii în departamente”. „Propaganda” devine un cuvânt foarte popular la începutul secolului XX, fiind utilizat cu sensul de difuzare a unei informații, în special în scopuri sociale, pentru a instrui populația. De exemplu, sunt vehiculate sintagme ca „propaganda sanitară” sau „propaganda luptei împotriva alcoolismului sau tuberculozei”, iar odată cu ele apare și denumirea activității de „propagandist” care desemna munca de educație populară.

Totodată, cuvântul era folosit insistent și pe arena confruntărilor politice. Vehiculat, inițial, cu precădere de către partidele socialiste care aveau și o lozincă: „a fi socialist, înseamnă a fi propagandist” (cu o conotație pozitivă-n.n.), cuvântul va fi preluat și de partidele de dreapta. În timpul

Primului Război Mondial, Franța și alte țări au creat „servicii de propagandă” în cadrul structurilor diplomatice. Aceste circumstanțe nu au alterat, însă, conotația pozitivă a termenului, care, dimpotrivă, a fost intensificată grație apropierii de câmpul semantic al cuvântului „patriotism”.

Documentele și articolele din presa interbelică din România au fixat cuvântul „propagandă” în tiparele uzanțelor de la acea vreme. Printre posturile oficiale din cadrul Ministerului Cultelor și Artelor, în 1923, exista și cel de director general al teatrelor și președinte al comisiei teatrale de propagandă. Misiunea de „propagandă culturală, în general, și propagandă culturală națională, în mod special” a unui Teatru Național era consfințită în statutul acestuia și legitima banii publici acordați de stat unor teatre, privilegiindu-le astfel față de celelalte care aveau statut de teatre private. Nu doar Teatrele Naționale din provinciile nou-reunite, cum ar fi Basarabia și Bucovina, dar și Teatrele Naționale din București, Craiova și Iași și Opera din București aveau obligația să organizeze turnee de propagandă prin sate și orașe, căci, potrivit formatorilor de opinie de la RAMPA, „în afară de școală, teatrul este acela care îndeplinește și întregeste cu prisosință rolul instructiv și educativ”. La Chișinău, teatrul trebuia să reziste unei concurențe dure cu „propaganda rusească”, cu care populația se obișnuise, așa cum relatează RAMPA la 1 februarie 1921: „Concerte peste concerte, manifestări peste manifestări, unde publicul se îngrămădește, însă, în cari nu se întâlnește nimic românesc, decât câte un vers, câte o arie și acestea nu din bunăvoință, ci din obligație.”

Conotația pozitivă și chiar „nobilă” a cuvântului „propagandă” în epocă este confirmată și de contextul unei știri foarte scurte despre manuscrisul lui Donici „cărui literatura românească îi datorește pagini de înaltă artă și nobilă propagandă la Paris”, după cum consideră RAMPA la 13 ianuarie 1928.

Lectura articolelor din RAMPA oferă și alte surprize lexicale legate de viața cuvintelor și de cristalizarea sensurilor acestora. Astfel, cuvântul „ansamblu” este utilizat ca sinonim pentru „trupă”; „elemente” – pentru „actori”. Spectacolele jucate după premieră se numeau „serii” – „*seriile* scurte pe care o piesă cu oricât succes ar putea să le facă în orașul Chișinău”, sau se menționează că în timpul unui turneu *Hamlet s'a jucat în perdele*” în loc de „cortină” evident, despre calitățile deosebite ale unei actrițe se remarcă: „Domnia-sa are *un organ plăcut și puternic de dramă*” sau: „posedă un puternic organ dramatic și are o dicțiune frumoasă”; activitatea unor cineaști este descrisă în felul următor: „O asociație de *cinematografiști* hotărând să ia mai multe vederi din țară și diverse scene picante, *cinematografiază* o întâlnire la Constanța”; iar deschiderea urnelor după votare se numea „*despuierea scrutinului* a dat următoarele rezultate”.

Paginile ziarului RAMPA conțin detalii și elemente autentice din decorul și recuzita perioadei interbelice: desene, pictograme care ilustrează și înviează, în loc de fotografii, materialele jurnalistice, imagini cu prospecte și anunțuri publicitare, iar textele reproduse, cu fidelitate, vocea epocii cu problemele și tensiunile sale.

Între copertele acestei cărți au fost adunate o parte din documentele și cronicile despre Teatrul Național din Chișinău, așa cum au fost ele scrise și cum au circulat în epocă, fără comentarii

suplimentare. Se regăsește perioada de la 1918, anul în care s-a produs Unirea și în care au fost atestate primele demersuri scrise pentru crearea unui Teatru Național românesc la Chișinău, și 1930, anul în care a fost pusă prima piatră de temelie la edificiul acestui teatru. Deceniul patru al secolului XX a constituit o altă etapă în istoria Naționalului de la Chișinău, a fost perioada în care în spațiul pruto-nistrean au coexistat două teatre, unul la Tiraspol și altul la Chișinău, care aveau să se constituie ulterior în trupa Teatrului Academic de Stat *Al. S. Pușkin*.

Contactul nemijlocit cu fragmentele și relicvele autentice ale istoriei este un exercițiu de memorie pe care îl poate face fiecare pentru a simți și înțelege rădăcinile și a trăi, poate cu mai multă pasiune și luciditate, prezentul. Sperăm ca lectura acestei cărți să prilejuiască momente revelatoare de surpriză și bucurie.

În sfârșit, ținem să ne exprimăm sentimentele noastre de recunoștință tuturor celor care ne-au susținut și încurajat în demersul de explorare a istoriei Teatrului Național din Chișinău.

Îi mulțumim dlui Ion Caramitru, directorul Teatrului Național din București, pentru deschiderea și generozitatea cu care s-a implicat în proiectul de relansare a legăturilor istorice între teatrele naționale de pe cele două maluri ale Prutului.

Ne datorăm respectul și academicianului Răzvan Teodorescu pentru bunăvoința de a ne fi facilitat accesul la sursele bibliografice din Biblioteca Academiei Române.

Am vrea să aducem cuvinte de aleasă prețuire și de admirație pentru doamna Vera Molea, doctor în arte, cercetător perseverent și pasionat de lumea artei scenice, pentru zilele de cercetare și disponibilitatea de a ne ghida pașii prin Arhivele Naționale ale României.

Documentele și articolele incluse în carte au fost descifrate de o echipă de pasionați de la Teatrul Național din Chișinău, coordonată de Natalia Ciocan, cărora le mulțumim pentru răbdare și meticulozitate.

Ideea publicării documentelor și cronicilor din istoria Teatrului Național din Chișinău ar fi rămas în faza de proiect, fără suportul financiar oferit de Ministerul Culturii din Republica Moldova și de sponsorul general al teatrului, Banca Comercială Moldindconbank, prin susținerea acordată de dnii Valerian Mârzac, Leonid Talmaci, Vasile Cuhal și de dna Svetlana Banari.

Această carte a apărut într-un format grafic de excepție grație profesionalismului și inspirației echipei de la Cartier, căreia îi suntem recunoscători pentru pasiunea cu care se dăruiește.

PETRU HADÂRCĂ, actor și regizor,
directorul Teatrului Național *Mihai Eminescu*
din Chișinău. 1 august 2016

Notă asupra ediției

În carte au fost incluse documente relevante pentru istoria Teatrului Național din Chișinău, perioada 1918-1930, păstrate în Arhivele Naționale ale României în fondurile: Ministerul Artelor 1903-1924, Ministerul Cultelor și Artelor 1921-1932, Direcția Generală a Artelor 1920-1929, Teatrul Național.

Au fost publicate articole din RAMPA NOUĂ ILUSTRATĂ, seria a III-a: 28 noiembrie 1918-1920 iunie 1938, colecție păstrată în Biblioteca Academiei Române.

La descifrarea documentelor au fost păstrate cu fidelitate ortografia și punctuația originalilor. În cazul articolelor de presă a fost respectată ortografia timpului, corectând doar greșelile considerate erori de tipar sau neglijențe de redactare, totodată, am modificat pe alocuri punctuația, de exemplu, am renunțat la unele linii de pauză sau am aplicat uneori normele actuale de izolare prin virgule.

Ținem să notăm că unele cuvinte erau utilizate cu dublă ortografiere, pe care am păstrat-o, de exemplu, în cadrul aceluiași articol se întâlnesc două variante: *buget și budget, voie și voe („avânt și voie bună”* și tot acolo, peste câteva rânduri, „transmițând *voe bună și partenerilor”*), *contribuie și contribue, ieșit și eșit, femeia și femeea, turneuri și turnee, stagiunei și stagiunii, roluri și role, sunt și sânt* și altele. Denumirile lunilor și ale zilelor săptămânii se ortografiiau cu majusculă, iar unele cuvinte, intrate de curând în limbă, mai păstrau elemente din grafia limbii de origine, de exemplu, *frequentat, requisită, foyer*.

Am păstrat ortografia numelor proprii așa cum apar acestea în revistă, în câteva variante. De exemplu, Natalia Calmuschi apare și Calmuski, și Calmutzki; sau Auguste Baillayre se întâlnește în mai multe variante: Balière, Baylaire, Balleyre, Ballayre.

Întrucât în paginile RAMPEI titlurile de piese și spectacole sunt marcate în diverse forme grafice: ghilimele, font italic, bold sau cu majuscule, am decis, pentru această ediție, uniformizarea lor grafică, optând pentru fontul italic.

Domnilor Senatori, ne îndreptăm către Domniile Voastre, aleșii României Mari, și vă rugăm să ne dați, printr'o subvenție pe care ne-ați acorda-o, puțință să facem din Teatrul Popular Chișinău un adevărat monument de cultură, un altar de artă și un mijloc de propagandă prin dulcele grai românesc, – a comoarelor noastre sufletești. Să ne dați puțință de a dovedi tuturor celor ce încă nu sunt convingși că limba noastră, e capabilă să redea tot ceea ce geniul teatral universal a înfăptuit.

Pentru aceasta trebuiesc artiștii cei mai buni și un local bun...

(Demersul semnat de Directorul Teatrului Popular, Gh. Dimitriu-Mitu, și Președintele Comitetului Teatral, N. Alexandri, înaintat Senatului din România, 10 decembrie 1920.)

1918-1920

Documentele din această perioadă atestă încercarea lui Constantin Mărculescu, actor la Teatrul Național din București, de a întemeia la Chișinău, în anul 1918, un teatru românesc subvenționat de stat. Oficialitățile au ezitat atunci să satisfacă acest demers.

În anul 1920, inițiativa unui grup de intelectuali și oameni politici din Basarabia de a crea un teatru românesc, susținut financiar de statul român, s-a încununat de succes. O atestă o serie de documente păstrate în Arhivele Naționale ale României. Demersurile grupului de inițiativă, organizat în Comitetul artistic de conducere a Teatrului Popular din Chișinău, susținut de N. Alexandri, Z. Arbore, S. Niță: scrisoarea oficială cu programul de activitate, adresată Ministerului Cultelor și Artelor din România, apelul public semnat de aceștia, scrisoarea adresată Senatului României, sunt completate de acte administrative emise de structurile competente ale statului: avizul pozitiv formulat de directorul general al teatrelor, Ion Manolescu; rapoartele inspectorului artelor din Basarabia, Dimitrie Iov.

Evenimentul deschiderii primei stagiuni a „Teatrului Popular din Chișinău, Instituție privilegiată de stat” este confirmat și de cele două telegrame – una adresată lui Octavian Goga, ministrul cultelor și artelor în perioada 13 iunie 1920 – 16 decembrie 1921, și alta, de felicitare, din partea ministrului.

O altă categorie de acte păstrate în dosarele arhivei sunt sesizările sau reclamațiile cu privire la integritatea unor persoane din conducerea și administrația Teatrului Popular din Chișinău sau cu privire la modul de gestionare a banilor publici: scrisoarea confidențială și nota informativă întocmite de prefectul de poliție din Chișinău, Vasile C. Brăiesku, scrisoarea lui Radu Urlățianu, directorul artistic al Operei basarabene.

Documentele de epocă păstrează și câteva detalii din rutina zilnică a activității unui teatru: scrisori despre angajarea unor actori sau despre soluționarea problemei costumelor, iar un extras din registru păstrează componența nominală a „Teatrului Popular din Chișinău, Instituție privilegiată de stat”.

ROMANIA
MINISTERUL
AL CULTURII SI AL CULTELOR
DIRECTIUNEA
Secundar si superio
Nr. 39530

12. AUG. 1919
69

13 JUL. 1919

S. Aranyoscu
no. 69 din 12 Aug 1919

Domnule Director,

Am onoare a va inainta, in original,
referatul dlui C. Marculescu, artist societar
d. I. al teatrului national din Bucuresti cu
privire la imbunatatirile ce trebuiesc aduse
teatrului din Chisinau pentru a putea fi
pus in bune conditii de functionare, rugan-
du-va sa studiati chestiunea si sa ne dati
avizul Dvoashe -

Ministru, D. M. C. S. S.

Direct
C. Papacostea

dlui Director general al teatrelor

9 aviz
11/918